

KAMIL ANDUŁA

1. WARSZAWSKA BRYGADA
PANCERNA
IM. BOHATERÓW WESTERPLATTE
NA FRONCIE (1943–1945)

TETRAGON

WARSZAWA

Redakcja:

Tadeusz Zawadzki

Współpraca redakcyjna i korekta:

Iwona Dominik

Projekt graficzny serii i okładki:

Teresa Oleszczuk

DTP, indeksy:

Tadeusz Zawadzki

Copyright © 2015 by Kamil Anduła

Copyright © 2015 by Tetragon sp. z o.o.

Fotografia na okładce: T-34 z 2 batalionu czołgów na ulicach Gdyni. Marzec 1945 r. (CAW)

Fotografia na stronie tytułowej: T-34 z 1. pułku czołgów podczas defilady po przysiędze,
Sielce, 15 VII 1943 r. (CAW)

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Książka ani żadna jej część nie może być przedrukowywana ani w jakikolwiek inny sposób reprodukowana czy powielana mechanicznie, fotooptycznie, zapisywana elektronicznie lub magnetycznie, ani odczytywana w środkach publicznego przekazu bez pisemnej zgody wydawcy.

Wydawca:

Wydawnictwo Tetragon Sp. z o.o.

00-836 Warszawa, ul. Żelazna 41 lok. 21

e-mail: kontakt@tetragon.com.pl

Książki można zamówić na: www.tetraerica.pl

Druk i oprawa:

Printgroup sp. z o.o.

ISBN 978-83-63374-37-2

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział I. Formowanie 1. pułku czołgów i 1. brygady pancernej	11
I.1. Geneza Wojska Polskiego na froncie wschodnim	11
I.2. Formowanie 1. pułku czołgów	15
I.3. Powstanie 1. brygady pancernej	25
I.4. Etat i struktura organizacyjna 1. brygady pancernej	37
I.5. Uzbrojenie i wyposażenie oraz środki transportu brygady	51
I.6. Szkolenie polityczno-wychowawcze i problemy dyscyplinarne	70
I.7. Struktura demograficzna składu osobowego brygady	78
Rozdział II. Bitwa pod Lenino	83
II.1. Przegrupowanie	83
II.2. Plan bitwy	95
II.3. Działania bojowe 1. pułku czołgów	105
II.4. Podsumowanie	113
Rozdział III. Na Smoleńszczyźnie	118
III.1. 1. pułk czołgów w taktycznym podporządkowaniu 1. DP	118
III.2. Przegrupowanie na Smoleńszczyznę i jego konsekwencje	123
III.3. Zima na Smoleńszczyźnie (15 I–16 III 1944 r.)	133
Rozdział IV. Przegrupowanie i pobyt na Ukrainie	146
IV.1. Utworzenie 13. pułku artylerii pancernej	147
IV.2. Przegrupowanie i pobyt 1. brygady pancernej na Wołyniu	149
Rozdział V. Na warszawskim obszarze operacyjnym	180
V.1. Warszawski kierunek operacyjny na przełomie lipca i sierpnia 1944 r.	180
V.2. Brygada w operacji brzesko-lubelskiej	183
V.3. Powstanie przyczółka warecko-magnuszewskiego	194
V.4. Boje na przyczółku warecko-magnuszewskim	198
V.5. Ocena działań bojowych brygady na przyczółku warecko-magnuszewskim	252
V.6. Reorganizacja	261

Rozdział VI. Na przedpolu Warszawy	263
VI.1. Wyzwolenie prawobrzeżnej Warszawy	263
VI.2. Wyzwolenie Jabłonny	275
VI.3. Pauza operacyjna. 29 października 1944 r.–11 stycznia 1945 r.	284
Rozdział VII. Brygada w ofensywie zimowej	294
VII.1. Plan operacji warszawskiej 1. Frontu Białoruskiego i zadania 1. AWP.	294
VII.2. Udział 1. brygady pancerniej w operacji warszawskiej	297
VII.3. W podporządkowaniu sowieckiej 47. armii – udział w wyzwoleniu Bydgoszczy.	302
Rozdział VIII. Przez Wał Pomorski.	319
VIII.1. W osłonie prawego skrzydła 1. Armii Wojska Polskiego i sowieckiej 3. armii uderzeniowej.	319
VIII.2. Zdobycie Mirosławca	335
VIII.3. Między Mirosławcem a Wierzchowem	344
VIII.4. W odwodzie dowódcy 1. AWP.	361
VIII.5. Podsumowanie walk 1. brygady pancerniej w lutym 1945 r.	368
Rozdział IX. Operacja pomorska	374
IX.1. Działania na Pomorzu Środkowym	374
IX.2. Zwrot na Pomorze Gdańskie	396
IX.3. Boje o Wejherowo i pod Janowem	402
IX.4. Wyzwolenie Gdyni i walki na Kępie Oksywskiej	415
IX.5. 1. brygada pancerna w okresie od zakończenia walk do zakończenia II wojny światowej w Europie	443
IX.6. Podsumowanie działań bojowych 1. brygady pancerniej w operacji pomorskiej	451
Zakończenie	457
Obsady personalne	461
Bibliografia	490
Załączniki	497
Skorowidz nazwisk	503
Skorowidz nazw geograficznych	510

Wstęp

1. Warszawska Brygada Pancerna im. Bohaterów Westerplatte (1. BPanc) sformowana została jako pierwsza polska wielka jednostka pancerna Wojska Polskiego w ZSRS. Od 1943 r. do 1945 r. przebyła szlak bojowy od Lenino przez Studzianki, Warszawę, Pomorze aż do Gdyni i Gdańska. Jej żołnierze toczyli boje z elitarnymi formacjami Wehrmachtu i Waffen-SS.

Dzieje tej jednostki wojskowej, a zarazem całego Wojska Polskiego na Wschodzie i Armii Ludowej to jeden z tych tematów, które najlepiej oddają złożoność polskich losów i trudności ich historycznej rzetelnej interpretacji. Na temat tej formacji napisano tysiące stron, można nawet powiedzieć, że to najdokładniej opisane zagadnienie w powojennej historiografii wojskowej. Nie zmienia to jednak faktu, iż opisy dziejów jednostki były zdeformowane pod względem faktów i mocno niepełne. Największym ośrodkiem badawczym skupionym na tej tematyce był Wojskowy Instytut Historyczny im. Wandy Wasilewskiej (rozwiązany po 1989 roku), czyli instytucja, która była całkowicie zdominowana przez Główny Zarząd Polityczny Wojska Polskiego, co wyrażało się w jednostronnym ukierunkowaniu badań naukowych („postępowe” tradycje oręża polskiego, tzw. lewicowy nurt ruchu oporu, historia ludowego Wojska Polskiego, polsko-sowieckie braterstwo broni itd.)¹. W praktyce oznaczało to brak pełnej swobody w doborze tematyki prowadzonych badań oraz niemożność wyrażania opinii niezgodnych z obowiązującą linią. Historycy Wojskowego Instytutu Historycznego konstruowali obrazy pokrywające się w sferze faktograficznej z rzeczywistością, ale mocno niepełne. Nie brano pod uwagę wszelkich niewygodnych elementów, które nie wpisywały się w ogólnie przyjęte dogmaty i schematy. Przykładem może być pomijanie negatywnych aspektów obecności sowieckich oficerów odkomenderowanych z Armii Czerwonej w ramach pomocy kadrowej dla 1. brygady pancerniej oraz brak ich rzetelnej oceny. Bezsprzeczne fakty, których nie można było pominąć przedstawiano starając się odpowiednio je naświetlić. Często pozostawiano je bez komentarza, co miało osłabić ich wymowę. Tendencja ta charakterystyczna jest dla opisu działań wojennych. Niepowodzenia Wojska Polskiego zawsze tłumaczono czynnikami obiektywnymi przy podkreślaniu bohaterstwa żołnierzy. Również sukcesy własnych wojsk często były „wzmacniane” poprzez podkreślanie na każdym kroku fanatycznego oporu przeciwnika i jego przewagi liczebnej.

Innym charakterystycznym elementem historiografii wojskowej lat 1945–1989 był brak możliwości opisanego działań wojennych poprzez ukazanie strategii i taktyki obu walczących stron. Przedzielenie Europy „żelazną kurtyną” sprawiało, że dostęp do źródeł i literatury historycznej opisującej dzieje Wehrmachtu – sił zbrojnych III Rzeszy – był ograniczony.

¹ A. Ajnenkiel, „Wojskowy Instytut Historyczny – dzieje, aktualna sytuacja i perspektywy”, [w:] *Stan i perspektywy rozwoju historii wojskowej w Polsce. III Ogólnopolskie Forum Historyków Wojskowych*, Toruń, 5–6 grudnia 1996, pod red. W. Rezmera i Z. Karpusa, Toruń 1997, s. 18, patrz także: B. Miśkiewicz, *Polska Historiografia Wojskowa*, Toruń 2003, s. 327–360.

Niniejsza książka jest próbą wypełnienia luk w opisie dziejów 1. brygady pancerniej. Do jej napisania wykorzystano dokumenty i materiały znajdujące się w zasobach archiwalnych Centralnego Archiwum Wojskowego (CAW). Pomimo braków, dokumentacja zgromadzona w CAW pozwoliła na odtworzenie dziejów jednostki niemal dzień po dniu. Szczególnie pomocne okazały się kronika i dziennik działań bojowych brygady oraz dzienniki działań bojowych jej pododdziałów. Najobszerniejszy i najbardziej szczegółowy jest dziennik 1. pułku czołgów obejmujący okres od jego powstania aż do sierpnia 1944 r. Źródła te mają jednak charakter narracyjny i wszystkie związane z tym wady. Powstawały po opisywanym fakcie i są oznaczone subiektywnymi ocenami ich autorów – oficerów polityczno-wychowawczych. Dlatego też w monografii szeroko wykorzystano dokumentację wytworzoną przez sztab brygady. Zawiera ona rozkazy operacyjne dowódców brygady oraz meldunki sztabu brygady dla sztabów wyższych szczebli.

Niezwykle ważne – biorąc pod uwagę cel powstania tej monografii – było zbadanie dyscypliny, a także nastrojów żołnierzy. Nieocenionym źródłem informacji okazały się raporty kontrolne sztabów brygady i pododdziałów, będące efektem kontroli dokonywanych w poszczególnych pododdziałach. W zestawieniu z planami wyszkolenia składu osobowego pozwoliły na prześledzenie toku wyszkolenia bojowego. Wspomniane raporty zawierają także dużą liczbę szczegółów na temat stanu dyscypliny czy też warunków bytowych żołnierzy. Dodatkowe informacje na ten temat pojawiają się także w rozkazach dziennych dowództwa 1. brygady pancerniej oraz w meldunkach o wypadkach nadzwyczajnych. Najcenniejsze jednak okazały się materiały archiwalne aparatu polityczno-wychowawczego dowództwa brygady, sporządzane dla Zarządu Głównego Związku Patriotów Polskich. Zawierają one wiele krytycznych uwag dotyczących stosunków panujących w brygadzie, nieraz też ich autorzy cytują wypowiedzi poszczególnych oficerów i żołnierzy. To niezastąpione historyczne źródło.

Niezwykle ciekawa okazała się także analiza treści szkoleń polityczno-wychowawczych żołnierzy. Zachowane materiały pozwalają zrozumieć, jaką wizję świata przyswajali żołnierze w trakcie kształcenia politycznego. Wielką wadą tych dokumentów jest jednak brak możliwości weryfikacji zawartych w nich informacji. Dotyczy to głównie opinii autorów na poglądy polityczne szeregowych żołnierzy. W zasobach CAW nie udało się znaleźć materiałów źródłowych, które pozwoliłyby spojrzeć na wyszkolenie polityczno-wychowawcze z innej perspektywy.

Niestety, żołnierze opisywanej formacji nie pozostawili po sobie zbyt wielu wspomnień wydanych drukiem. Do najobszerniejszych należą napisane przez Kazimierza Przytockiego – dowódcy plutonu zwiadu – pozycje: *W pancernym zwiadzie*² oraz *Wojna czołgi i dziewczyny*³. Nieco słabiej wypadają pod tym względem wspomnienia Władimira Radziwanowicza⁴. Dużą wartość merytoryczną reprezentują wspomnienia Konstantego Szewczenki⁵ – szefa sztabu 1. pułku czołgów. Kilkuatomowe wspomnienia pozostawił po sobie Jerzy Putrament, znany literat w latach Polski Ludowej⁶. W początkowym okresie istnienia brygady pełnił on obowiązki oficera polityczno-wychowawczego w 1., a później w 2 pułku czołgów. W publikacji można znaleźć wiele

2 K. Przytocki, *W pancernym zwiadzie*, Warszawa 1973.

3 Tenże, *Wojna, czołgi i dziewczyny*, Warszawa 1978.

4 В.А. Радзиванович, *Под польским орлом*, Москва 1959.

5 K. Szewczenko, „1 Kompania czołgów w walkach obronnych pod Studzianką (ze wspomnień uczestnika walk)”, *Przegląd Wojsk Pancernych*, 1951, nr 5, s. 68–74; tenże, „Pluton czołgów w natarciu na osiedle (wspomnienia z walk)”, *Przegląd Wojsk Pancernych*, 1951, nr 7, s. 51–56.

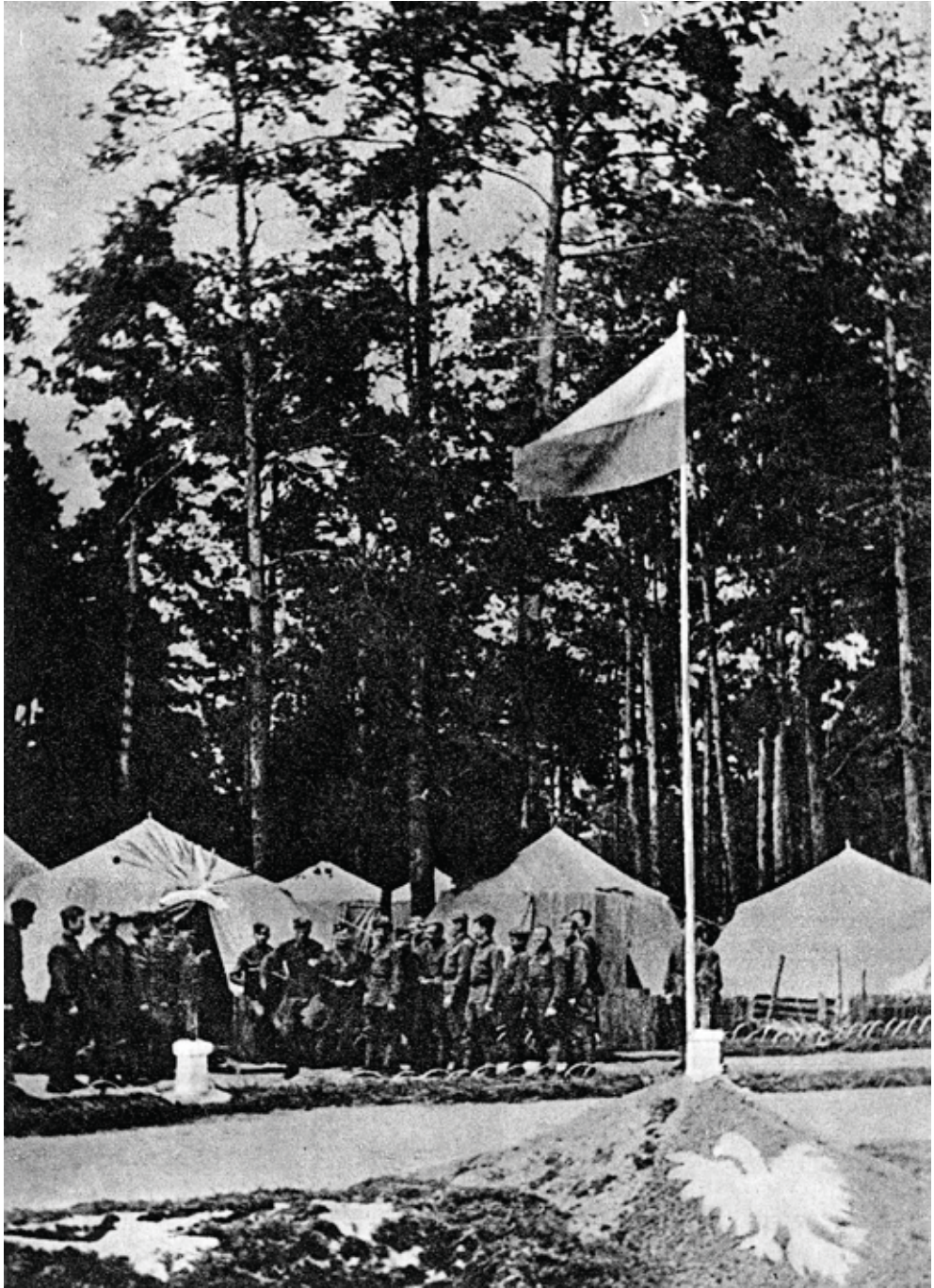
6 J. Putrament, *Pół Wieku. Wojna*, Warszawa 1963.

nadzwyczaj szczerych uwag autora na temat kadry dowódczej brygady. Podobne uwagi dotyczą także publikacji Leszka Krzemienia⁷. O brygadzie wspomina także Zygmunt Berling w drugim tomie swoich wspomnień zatytułowanym *Przeciw 17 republice*⁸.

Książka ta nie pretenduje do miana pełnej i wyczerpującej monografii 1. brygady pancernej, a raczej przedstawia dzieje jednostki z innej perspektywy. Świadomie pominięto w niej kwestie personalne i obsady stanowisk poszczególnych pododdziałów. Autor nie skupił się także na niewątpliwym bohaterstwie żołnierzy. Głównym powodem powstania pracy jest uzupełnienie monografii jednostki o kwestie, których umieszczenie przed 1989 r. blokowała cenzura i autocenzura. Mamy nadzieję, że praca ta może stanowić użyteczne narzędzie w ewentualnych dalszych badaniach dziejów Wojska Polskiego na froncie wschodnim.

⁷ L. Krzemień, *Czas Wojny*, Warszawa 1980.

⁸ Z. Berling, *Wspomnienia*, t. 2. *Przeciw 17 republice*, Warszawa 1991.

Polska flaga nad obozem w Bielomucie, 1943 (AN)

Formowanie 1. pułku czołgów i 1. brygady pancerniej

15 maja–31 grudnia 1943 r.

1.1. Geneza Wojska Polskiego na froncie wschodnim

31 sierpnia 1942 r. ZSRS opuścił ostatni transport z żołnierzami dowodzonego przez gen. Władysława Andersa Wojska Polskiego. W tym samym czasie podjęto niejawne jeszcze działania, zmierzające do odtworzenia w ZSRS polskich formacji wojskowych, które nie byłyby podporządkowane Naczelnemu Wodzowi w Londynie. Ze względu na konflikt z gen. Andersem i własne lewicowe poglądy, ppłk Zygmunt Berling zdezerterował i pozostał na terenie ZSRS. Wkrótce na polecenie NKWD został wezwany do Moskwy. Tam podpisał deklarację lojalności wobec rządu ZSRS oraz napisał memoriał, w którym deklarował chęć utworzenia z Polaków pozostałych na terytorium ZSRS nowej polskiej siły zbrojnej niezależnej od rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie, który, jego zdaniem, przestał reprezentować interesy większej części narodu polskiego. Ponadto, widział on Polskę jako „republikę parlamentarną, wolną i niezależną”, pozostającą w „nierozzerwalnym sojuszu i przyjaźni ze Związkiem Radzieckim”; Polskę, która nie zgłasza „pretensji terytorialnych” na wschodzie, do której powrócić powinny Prusy Wschodnie oraz „ziemie piastowskie nad Odrą, Nysą i Bałtykiem”¹. Na odpowiedź w sprawie zgłoszonego memoriału ppłk Berling musiał poczekać kilka miesięcy. Był to czas potrzebny Józefowi Stalinowi, aby zorganizować polski ośrodek polityczny w ZSRS, który miał teoretycznie reprezentować interesy Polaków na terenie państwa sowieckiego. Na początku lutego 1943 r. Stalin podjął decyzję o wydaniu pisma „Wolna Polska” i stworzeniu mu zaplecza w postaci kierowanego przez Alfreda Lampego i Wandę Wasilewską Związku Patriotów Polskich².

W nocy z 14 na 15 lutego 1943 r. ppłk Berling został wezwany na Kreml. Stalin wyraził zgodę na organizowanie Wojska Polskiego. Sprawa wojska pozostawała w zawieszeniu do końca kwietnia. Ewentualne próby formowania polskich oddziałów byłyby sprzeczne z układem polsko-radzieckim i mogły odbić się niekorzystnie na współpracy z aliantami zachodnimi³. Dopiero po sprawie mord w Katyniu i zerwaniu stosunków polsko-sowieckich Stalin zezwolił na rozpoczęcie formowania polskiej dywizji na terenie ZSRS. W związku z tym Wanda Wasilewska zwróciła się oficjalnie do sowieckiego przywódcy w sprawie utworzenia w ZSRS polskiej jednostki wojskowej. Na przełomie kwietnia i maja 1943 r. trwały robocze rozmowy przedstawicieli Związku Patriotów Polskich i ppłk. Berlinga z pełnomocnikiem Naczelnego Dowództwa Armii Czerwonej ds. tworzenia jednostek sojuszniczych na terytorium ZSRS gen. lejtn. NKWD Georgijem Siergiejewiczem Żukowem i jego sztabem na temat szczegółowych zamierzeń organizacyjnych dotyczą-

¹ Z. Berling, *Wspomnienia, Z łagrów do Andersa*, Warszawa 1990, s. 306–307.

² Cz. Grzelak, H. Stańczyk, S. Zwoliński, *Armia Berlinga i Żymierskiego: Wojsko Polskie na froncie wschodnim 1943–1945*, Warszawa 2002, s. 13–14.

³ Tamże, s. 15–16.

cych formowania, szkolenia i obsady personalnej dywizji. Z woli Stalina uznano, że powstająca dywizja będzie stanowiła załączek przyszłych Polskich Sił Zbrojnych. Jednocześnie ppłk Berling został awansowany do stopnia pułkownika. Jeszcze pod koniec kwietnia rozpoczął tajne prace organizacyjne poprzedzające proces formowania dywizji.

4 maja 1943. płk Berling został ponownie wezwany na Kreml, by zdać relację Stalinowi z prac planistycznych poprzedzających formowanie polskiej dywizji piechoty. Podczas rozmowy ze Stalinem, płk Berling stwierdził, że: *Nie można wyobrazić sobie nowoczesnego wojska [...] bez nowoczesnych rodzajów broni. Organizacja i szkolenie tych broni, a zwłaszcza kadr, wymaga długich okresów i dlatego narzuca się konieczność rozpoczęcia tej pracy od zaraz. Mam na myśli broń pancerną i lotnictwo. Jeżeli chodzi o czołgi, chciałbym prosić o zezwolenie na formowanie jednego pułku czołgów w składzie dwóch kompanii T-34 i jednej kompanii T-70, według radzieckich etatów⁴. Na pytanie Stalina o kadry wojsk pancernych potrzebnych do obsady stanowisk dowódczych pułku, płk Berling odpowiedział, że: *Nie ma kadr i nie ma nadziei na to że wkrótce miałyby powstać. Może znajdują się jacyś pojedynczy ludzie. W zasadzie jednak cały aparat dowodzenia, do dowódców czołgów włącznie, i części specjalistów trzeba by było obsadzić tymczasem z Armii Czerwonej. Na pewno jednak znajdziemy swoich ludzi do załogi [czołgów] i obsadzenia warsztatów.**

[Powstanie pułku czołgów] *Będzie to jednak załączek, który pozwoli na przystąpienie do metodycznej pracy organizacyjnej i szkoleniowej. Jestem pewien, że przy pomocy Armii Czerwonej szybko staniemy na nogi. Jeżeli wyrażicie zgodę, przedstawię szczegóły do zatwierdzenia⁵. Stalin przychylnie odniósł się do propozycji płk Berlinga i nakazał mu natychmiastowe rozpoczęcie prac w celu sformowania polskiego samodzielnego pułku czołgów⁶.*

Pułk czołgów miał powstać jako załączek polskich sił pancernych, gdyż jak zauważył płk Berling bez broni pancernej *nie można wyobrazić sobie nowoczesnego wojska*. Sformowanie pułku, pomoc kadrowa i materialna ZSRS pozwoliły na rozpoczęcia systematycznego kształcenia kadr na potrzeby pułku i mającej powstać brygady pancernej. W ten sposób powstało zaplecze kadrowe w oparciu o które formowano kolejne wielkie jednostki pancerne Wojska Polskiego, w tym 1. korpus pancerny. Był to główny powód powstania pierwszej polskiej jednostki pancernej.

Doświadczenia II wojny światowej jasno pokazały znaczenie broni pancernej. Na polu walki pozwala ona na wtargnięcie w ugrupowanie przeciwnika, pogłębienie i rozwijania natarcia, prowadzenia pościgu, niszczenie jego tyłów, ośrodków dowodzenia i łączności. Broń pancerna ugrupowana w dywizje, korpusy i armie pancerne zyskała możliwość samodzielnej realizacji działań operacyjnych. Przykładem może być chociażby użycie 1. korpusu pancernego w operacji łużyckiej i praskiej w 1945. Powodzenia tego sposobu prowadzenia walki jest uzależnione od koncentracji na wybranym kierunku kilku wielkich jednostek pancernych (np. brygad) i od ścisłego współdziałania z piechotą zmotoryzowaną i artylerią samobieżną.

W momencie powstania pułku czołgów a następnie brygady pancernej, prowadzenie samodzielnych działań operacyjnych przez broń pancerną było poza zasięgiem Wojska Polskiego. Dlatego też głównym zadaniem pierwszych polskich czołgów było wsparcie własnej piechoty na polu walki i zapewnienie jej obrony przed bronią pancerną przeciwnika.

⁴ Z. Berling, *Wspomnienia*, t. 2. *Przeciw 17 republice*, Warszawa 1991, s. 77–78.

⁵ Tamże, s. 78.

⁶ Tamże.

Czołgi miały ściśle współdziałać z piechurami, podtrzymywać ich natarcie i osłaniać podczas odwrotu. Przy pomocy armaty i karabinów maszynowych mogły one niszczyć środki ogniowe przeciwnika, w szczególności karabiny maszynowe, które stanowiły wielkie zagrożenie dla nieosłoniętych pancernym żołnierzami. Charakterystycznym sposobem wykorzystania przez sowiecką piechotę własnych czołgów było użycie w walce desantu czołgowego. Fizylierzy lub żołnierze piechoty zaczepiali się pasami do uchwytów na pancernych czołgów. Przemieszczając się z dużą prędkością wykorzystywali ich szybkość i siłę ognia, by osiągnąć efekt zaskoczenia lub skrócić maksymalnie dystans do nieprzyjaciela, dzięki temu skracano znacząco czas przebywania w strefie ostrzału artylerii i moździerzy nieprzyjaciela. Ten typ walki wymagał ścisłego współdziałania broni pancерnej z piechotą i niezbędne do tego było znakomite wyszkolenie. Na tym etapie wojny głównym zadaniem broni pancерnej było realizowanie samodzielnych działań operacyjnych, a powstały w 1943 r. polski pułk i brygada pancerna stanowiły załazek nowoczesnych sił pancernych. Podczas szkolenia polskich czołgistów wiele uwagi przywiązywano do szybkich i energicznych form walki charakterystycznych dla działań samodzielnych. W ten sposób szkolenie nie zawsze było adekwatne do stawianych przed brygadą pancerną zadań. W efekcie piętą achillesową żołnierzów i czołgistów była skuteczna współpraca na polu walki. Stało się to przyczyną tragicznych strat pod Lenino i Mirosławcem.

Ówczesne pole bitwy charakteryzowało się coraz częstszą obecnością broni pancерnej obu walczących stron. Oznaczało to konieczność zwalczania czołgów i pojazdów pancernych nieprzyjaciela. W czasie walk na froncie wschodnim czołgi wielokrotnie prowadziły walkę ogniową z wozami niemieckimi, osłaniając w ten sposób własną piechotę. Działania te prowadzono głównie w obronie, poprzez ogień z zamaskowanych stanowisk. W ten sposób czołgi przejmowały na siebie zadania charakterystyczne dla broni przeciwpancernej.

Po uzgodnieniu kwestii organizacyjnych Państwowy Komitet Obrony (GKO) ZSRS podjął 6 maja 1943 r. uchwałę nr 3294 o sformowaniu jednostek polskich. Oficjalny komunikat rządu radzieckiego w tej sprawie ogłosiły radio (8 maja) i prasa (9 maja)⁷.

W ślad za postanowieniem GKO, Sztab Generalny Armii Czerwonej wydał decyzję nr org. 2/134-354 z 8 maja, zgodnie z którą pierwsza polska dywizja formowała się na podstawie sowieckiego etatu dywizji piechoty gwardii nr 04/500 i przyjęła nazwę „1. Dywizja Piechoty im. Tadeusza Kościuszki”⁸. W jej skład wchodziły: dowództwo dywizji, 1. 2. i 3. pułk piechoty, 1. pułk artylerii lekkiej, 1. samodzielny dywizjon artylerii przeciwpancernej, 1. samodzielny batalion szkolny, 1. samodzielna kompania rozpoznawcza, 1. samodzielny batalion saperów, 1. samodzielna kompania łączności, 1. samodzielna kompania chemiczna, 1. samodzielna kompania samochodowa oraz służby tyłowe⁹.

Na podstawie tej samej decyzji GKO z 6 maja równocześnie z formowaniem 1. dywizji piechoty rozpoczęło się formowanie oddziałów pozaetatowych podległych jej dowództwu. Były to: 1. pułk czołgów, 2. samodzielny dywizjon artylerii przeciwpancernej, 1. samodzielny dywizjon moździerzy, 1. samodzielna kompania rusznic przeciwpancernych. Z kolei na podstawie rozkazu dowódcy 1. dywizji piechoty z 7 lipca 1943 r. w lipcu rozpoczęto formowanie 1. samodzielnego batalionu fizylierów, 1. samodzielnego dywizjonu artylerii przeciwlotniczej, pułku zapasowego

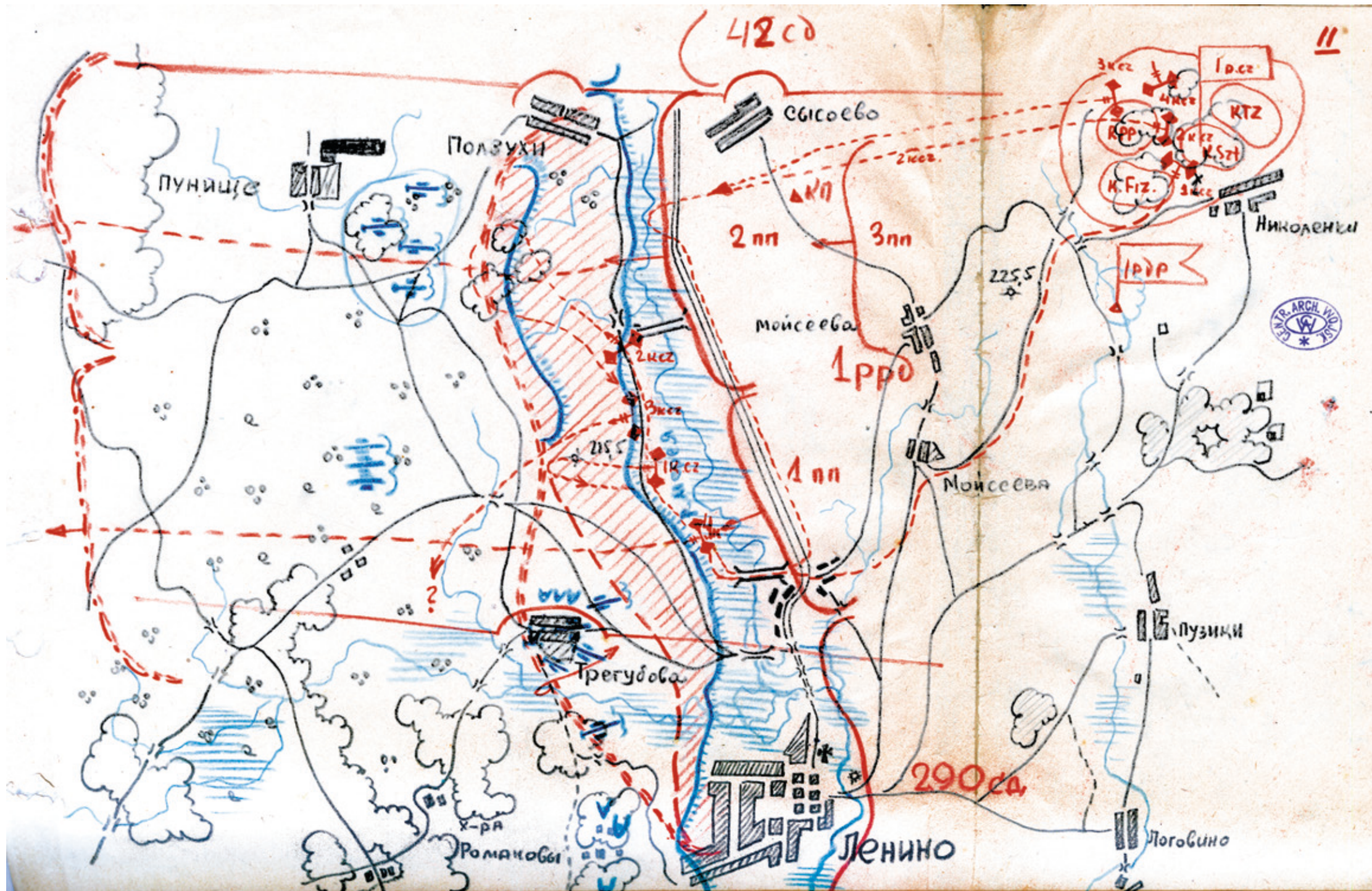
⁷ Tamże, s. 17–18.

⁸ K. Sobczak, *Lenino – Warszawa – Berlin: wojenne dzieje 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki*, Warszawa 1988, s. 55.

⁹ Tamże, s. 56.

Przed siedzibą dowództwa 1 DP, od lewej: płk dypl. Zygmunt Berling – dowódca dywizji, mjr Włodzimierz Sokorski – zastępca ds. pol.-wych., płk Bolesław Kieniewicz – zastępca ds. liniowych. Sielce, 1943 r. (CAW). Budynek zbudowali w czasie I wojny austriacy jeńcy wojenni – zrujnowany istnieje do dzisiaj.

Dok. 1. Działania 1. pułku czołgów w bitwie pod Lenino (CAW)